

Reinigung der Evangelien

af Hans Hauge

Forsiden, Kristeligt Dagblad, lørdag d. 2 marts: ”Professor: Præster bør droppe tekst om jøder som Djævelens børn.” Tekststedet lyder: ”I har Djævelen til fader, og I er villige til at gøre, hvad jeres fader lyster” (Johs. 8.42-51). Jesus spørger også: ”Hvorfor forstår I ikke, hvad jeg taler?”

Det gør professoren. Han er ekspert. Og han bryder sig ikke om det. Jesu ord er, med professorens yndlingsord, "dehumaniserende" eller som man også siger: krænkende. Så derfor bør præsterne rundt om i landet praktisere "cancel culture" eller som tyskerne sagde i 1930'erne: Reinigung der Evangelien.

Mig bekendt har danske jøder ikke klaget over noget, ligesom danske præster vel heller ikke undlod at prædike over teksten under Besættelsen. Det eneste eksempel, jeg kan erindre, hvor en dansk præst er blevet anklaget (uretmæssigt) for antisemitisme, er Søren Krarup. Det var den kommunistiske jurist Carl Madsen, som gjorde det.

Hvorfor er dette tekststed blevet et problem i 2024? Det tyder på, at krænkelssparatheden forsøges indført i folkekirken. Det kan ifølge professoren få fatale konsekvenser, hvis det med djævelen til far ikke fjernes, og de fatale konsekvenser er åbenbart antisemitisme.

Det er sandt, at antisemitisme i en ny form igen er dukket op: blandt muslimer, på universiteter og på den yderste højrefløj. Men det skyldes altså ikke prædiketeksten til tredje søndag i fasten. Professoren oplyser, at det slet ikke er Jesus, som har sagt ordene, men at udsagnet er blevet "tillagt" ham omkring år 90. e.Kr.

Jesus er frikendt, men der var andre, som fandt på det med djævelen på et senere tidspunkt. Det er da en trøst. Det er vist nok heller ikke Johannes, som har fundet på det, men det er mere uklart. Professoren, ansat på Institut for Kultur og Samfund på Arts, Aarhus Universitet, hedder Kasper Bro Larsen; professor i Det Nye Testamente. Han skriver, at denne tekst fra Johannesevangeliet har haft en ”fatal virkningshistorie”, og den ”er blevet brugt på nazistiske propagandaplakater”, og så føjer han til, at det ikke bør stå uimodsagt.

Det er således helt fra begyndelsen af Larsens tekst, at vi får introduceret nazisterne, og så er tonen slået an. Jeg har ikke kunnet finde frem til de omtalte plakater, men Larsen har givetvis set dem. Det er absurd at påstand, at en enkelt sætning (jøderne er djævla) fra Johannesevangeliet bidrog til jødeudryddelser og Holocaust. Og det er endnu mere absurd, at den i dag skulle få de relativt få kirkegængere, der hvert andet år hører dette tekststed, til at gå ud og opfatte jøder som djævla.

Udtrykket "fatal virkningshistorie" er næsten et citat fra en ph.d. afhandling fra Oslo universitet skrevet af Wally Cirafesi, der nu er ansat ved Lunds universitet. Kasper B. Larsen kender teksten godt, for han var bedømmer på afhandlingen. Cirafesi skriver selv dette om teksten i Johannesevangeliet: "horrible Wirkungsgeschichte", og det tyske ord er brugt bevidst. Larsen har hentet flere ting fra Cirafesis bog. Larsen indleder med at nævne to andre teologer, den lidt ældre Lou Martyn og den feministiske Adele Reinhartz.

Hvad er fælles for de tre? De har alle gjort op med Rudolf Bultmann. Der er åbenbart i dag konsensus om, at han tog fejl. Han tolkede Johannesevangeliet som et opgør med gnosticisismen. De tre ovennævnte – og i øvrigt mange andre – mener, at Johannesevangeliet handler om noget så nutidigt og velkendt som 'identitetsdannelse', etniske identiteter eller nationalkult. Evangeliet handler tilfældigvis om det, som de går op i på nordamerikanske universiteter. Cirafesi bruger en kliche, som hænger overtalt, "negotiating".

Når man ser det ord i en akademiske tekst, ved man, hvad det handler om. Det er betryggende at læse om "ethnic identities", for det læser vi om alle andre steder. På den måde bliver evangeliet let at forstå. Det handler om kristen og jødisk identitet. Det er helt ahistorisk. Der var ingen, der talte om kollektive identiteter før 1950'erne. Og det fandtes ikke nationale identiteter omkring år 90.

Når Larsen ser ordet "jøde", er det en eller anden essens, der forbliver den samme, uanset om det er i år 90 eller 2023. Larsen fortsætter i sit indlæg til avisen med wikipedia-fart over kirkefaderen Origines, der ikke mente, teksten handler om jøderne, men om os alle, og op til Luther, og nu var jøderne djævlige igen.

Luther var som bekendt antisemit. Og for at det ikke skal være løgn, kaldes "jøden" Shylock hos Shakespeare en djævel. Det er meget oplysende. Godt han nøjes med Shakespeare, der aldrig havde set en jøde. Og så når han endelig endemålet: nazitiden. Han påstår først, at Johannesevangeliet var nazisternes yndlingsevangelium.

Hvis vi skulle fjerne de tænkere, forfattere, komponister og malere, som nazisterne holdt af, ville der ikke være meget tilbage, og man er faktisk i gang med at fjerne mange af dem af den grund. Gader opkaldt efter personer, der var antisemitter, racister, fascister eller nazister, fjernes i de tyske byer. Bruckner og Wagner var Hitlers yndlingskomponister.

Larsen skriver, at det var Hitlers chefideolog Alfred Rosenberg, der ellers bekæmpede kristendommen på alle måder, som havde Johannesevangeliet som sit yndlingsevangelium. Han havde ingen af den slags. Rosenberg skrev om Johannesevangeliet, og det er rigtig, at han betragtede det som anti-jødisk, men han og de andre kunne langt bedre lide Markusevangeliet. De foragtede især Mattæusevangeliet, der var præget af "jødisk-syrisk ånd".

Rosenberg mente, at Markusevangeliet var ur-evangeliet, og Johannesevangeliet var præget af forfatterens aristokratiske ånd, og det handlede om den evige polaritet mellem godt og ondt. Rosenbergs bibellæsning var præget af Julius Wellhausens tekstkritik. Den værste af dem alle var Paulus. Hvordan Larsen i sine studier er stødt på forfatteren Artur Dinter (1876-1948) er ikke godt at vide. Dinters romaner (bl.a.) Die Sünde wider das Blut, 1918) var uhyre populære. [1] Larsen fortæller, at Dinter var "Gauleiter" i Thüringen, hvorfor vi så ellers skal have det at vide. Det var han nu kun indtil 1927. Dinter blev fyret og smidt ud af partiet af Hitler selv i 1928. Dinter ville lave en ny reformation og en ny nordisk religion. Luther var den første "völkische Mann", men hans reformation skulle videreføres med Dr. Dinter i spidsen. Det fik Hitler standset. Hitler ville ikke have religion blandet sammen med partiet.

Larsen fortsætter: "Der er ingen tvivl om, at Johannesevangeliet har leveret materiale til den dehumanisering af jøder, der i yderste konsekvens førte til holocaust."

Jo, det er der tvivl om. Det ville være umuligt at påvise et årsags-virknings forhold mellem denne ene tekst og Shoah. Det er, som sagt, en absurd påstand. Der er mange forklaringer på, hvad der førte til Shoah, men det var ikke, fordi en tekst blev misforstået, eller fordi jøder blev kaldt djævl.

Det kan jeg ikke komme nærmere her, men vil kun anføre et par enkelte ting: antisemitisme var et forholdsvis nyt fænomen fra slutningen af det 19. århundrede.

Jeg vil også lige tilføje her, at Tyskland frem til 1933 var det mindst antisemitiske land i Europa.[2] Endnu havde Johannesevangeliet ikke fået fatale konsekvenser. Det kan man læse om hos bl.a. Hannah Arendt i The Origins of Totalitarianism.

Antisemitismen er ikke noget, som kirken eller kristendommen har fundet på. Det har Rodney Stark skrevet om i Bearing False Witness: Debunking Centuries of Anti-Catholic History. Han har mange eksempler på antisemitiske udsagn fra Cicero, Seneca og Tacitus.

Johannesevangeliet er ifølge Bultmann som nævnt et opgør med gnosticisismen for nu at forenkles. Det handler slet ikke om "jøder" Som det fremgår har også danske teologer ligesom de amerikanske for længst gjort op med eksistensteologien og hermeneutikken. Bultmann levede som bekendt i Tyskland i 1930'erne og kendte alt til jødeforfølgelser, og han har muligvis hørt om Rosenberg og Dinter, men givetvis ikke taget dem alvorligt. Bultmann ville aldrig kunne finde på at foreslå, at kirken fjernede disse vers. Han opdagede ikke, hvor fatale virkninger Johannesevangeliet havde. Hvis Johannesevangeliet har haft fatale virkninger, hvorfor skal så ikke hele evangeliet fjernes? Der er jo også fortalere for, at læsninger fra Det gamle Testamente skal væk, og kan ordet Israel ikke mistolkes, så man tror, at folkekirken holder med Israel?

Larsen går videre, for han påstår selv, at Johannesevangeliet virker videre på fatal, dvs. 'dehumaniserende' måde. Han skriver: "Så sent som i 2018 angreb en amerikansk

terrorist en synagoge i Pittsburgh og slog 11 mennesker ihjel. En af hans konti på sociale medier bar mottoet "Jews are the children of Satan".

Følger Larsen godt med i den slags? Nej, det er såmænd noget, han har hugget næsten ordret fra Cirafesis afhandling. Larsen mener, at "dehumaniseringen" fortsætter, men nu har det vel ikke med Johannesevangeliet at gøre?

Nej, nu dehumaniserer de "på begge sider" af den "genopståede konflikt i Israel/Palæstina". Det er ikke en genopstået konflikt; det er en helt ny konflikt, selvom palæstinenserne siger, det er den samme som altid. Dernæst er det nu jøderne, der dehumaniserer, så de fremstår som djævlene. De dehumaniserer jo på begge sider. Jøder dehumaniserer.

Hvor mon Larsen gik i kirke den søndag, hvor der skulle prædikes over en dehumaniserende tekst? Hvis han gjorde, mon hans tre forudsigelser kom til at passe? Han tror, at mange præster er "forlegne ved teksten". Hvad bygger han mon det på? Er de dårligt uddannede i eksegesi? De har jo forladt Bultmanns hermeneutik.

Han forestiller sig, at præsterne vil "metaforisere" teksten, og det vil nok sige gøre som Bultmann. Eller for det tredje vil de ignorere teksten. Der er en fjerde mulighed, og det er den, som han selv anbefaler.

For at forklare den, kommer han med en besynderlig metafor med et inkluderende 'vi'. "Vi bør tale om elefanten i rummet". Hvem er det "vi"? Hvordan han er kommet fra jøderne som djævelens børn til elefanter, må guderne vide, men han bruger metaforen for at advare mod at "metaforisere". Hvordan taler man om elefanten? Ved at afsløre løggen i Det Nye Testamente.

Larsen henviser her til Tidehvervsteologen Gustav Brøndsteds ord om "løggen i Det Nye Testamente". Brøndsted mente ganske vist noget andet, men hvad gør det? Udtrykket "rammer plet", som Larsen konkluderer. Johannesteksten har en "dehumaniserende retorik", og så kommer han med et forslag til liturgirevisionisterne om at fjerne teksten, og det vil givetvis komme til at ske.

[1] Romanen er tilgængelig på nettet. Den advarede mod raceblanding. Men det gjorde jo Johannes V. Jensen også, så det var ganske almindeligt. Der er muligvis en reference til romanen i Mein Kampf.

[2] Derfor flygtede Ostjuden til Tyskland, efter at de fik lov at forlade Rusland efter 1917.

Hans Hauge er dr. phil